

Roman Simić Bodrožić
Izbor neobjavljenih priča u knjizi
2012.

Dvoje djece

Imao sam dvoje djece i nisam mogao misliti. Dvoje djece, dvoje djece, od jutra do večeri, od sumraka do zore, iza njih nije ostajao ni kamen na kamenu, taktika spaljene zemlje, prah i pepeo! Dvoje djece, tamnokosi anđelčići, dečko i curica. Bila su to djeca ljubavi, ali to se više nije spominjalo, moja žena najmanje. Bila je to dobra žena, prilično zgodna, dobro ušćuvana, ali bilo joj je dosta svega: rekao bih i da je ponekad žalila, duboko žalila zbog kojččega, no barem se trudila ne davati mi to otvoreno do znanja. Ja se nisam mogao suzdržati. Nisam mogao misliti. Nije da smo zbog toga bili na nekom gubitku, ali ipak. Źalio sam se, nepromišljeno. Dvoje djece, dvoje djece, ponekad sam znao prevršiti mjeru, a ni ona se baš nije razbacivala razumijevanjem; na svako moje prenemaganje samo bi promrmljala *a meni se nakon trudnoće smanjio mozak*, to je bio njezin odgovor na sve - podatak je pronašla u knjizi slavne neurologinje, knjizi koju nije pročitala do kraja, ali i ono što je pročitala bilo je dovoljno za ključni argument svih naših rasprava. Pretpostavljao sam da smanjenje ne može biti trajno, ali do tog dijela ionako ne bismo dolazili. Moja žena svoju bi rečenicu uvijek izgovorila svečano i nekako konačno, tako da je zvučalo kao presuda, a ona kao invalid-veteran domovinskog rata; kao da je nešto zauvijek izgubila, ali više niti mari, niti se sjeća što je to nešto bilo.

Bili smo drugačiji, u to nije bilo sumnje, a sve se ponekad činilo kao pakleni plan kojim nam je netko trajno promijenio osobne opise. Bilo je kao u programu za zaštitu svjedoka, samo bolje; no tko, čija tajna služba je stajala iza svega – to nam još nije svitalo. *Nevjerojatno što čovjeku može učiniti malo neobaveznog seksa*, govorila je moja žena

preko telefona svojoj manje iskusnoj sestri, a ja sam samo šutio i slijegao ramenima, jer, dvoje djece, dvoje djece, neka baci kamen onaj koji bi napravio drugačije.

Ne, nije se dalo misliti, samo slagati misao na misao, kao traljavi suhozid, kao lažne lego kockice, spas je donosio jedino izlazak. Ali ni izlazilo se nije previše, na kraju bi uvijek nešto iskrsnulo: vrijeme bi se narogušilo, ispomoć rodbine zakazala, čak i posao sam počeo raditi od kuće: i sa smanjenim mozgom, moja žena bila je puno pametnija od mene, ili očajnija, teško je sad to reći, znati sa sigurnošću.

Bio je to gerilski rat, borba za svaki pedalj terena! Kad bih odlazio iznijeti smeće ili platiti račune, pogledala bi me zavidno i rekla *blago tebi, ti izlaziš*. Jednom kad sam se spremao na sprovod kolege s posla, gotovo plačući je prošaptala, *molim te, mogu li ja umjesto tebe, hitno trebam među ljude* - toliko očajna je bila, ili toliko pametna, ta moja žena, ljubav moga života.

Ne, nitko nam nije bio kriv; voljeli smo se, završili jedno na drugom, odmahnući rukom na prezervativ i napravili to dvoje djece; toliko sam još i mogao razumjeti, ali sve ovo – sve što se dogodilo nakon toga – na to se doista nije dalo pripremiti! Da potaknem misli, ponekad bih pušio, grickao orašasto voće, a ponekad samo izjurio i skakutao ispred zgrade. Tamo je bio i taj vječno prazni dućan, kineski dućan, Xia-Ping promet – tako se zvao, a iz njega bi provirio kozičavi Kinez i rekao *bok, sused, bok, sused*, odvratio bih ja, i mi bismo se nasmiješili jedan drugome - naizgled, to je bilo sve, ali ti su me susreti snažili, tjerali me na razmišljanje, bistrili mi glavu. Prije spavanja, zadnjim snagama okretao sam stranice, zanimao se za kinesku kulturu, googlao kroz stoljeća. No sa svakim novim podatkom sve me upornije progonila pomisao da u Xia-Pingovom smijehu postoji neko skriveno značenje, u tom smijehu koji je dolazio iz najmnogoljudnije zemlje i

pripadao ljudima koji su se generacijama borili protiv viška djece i manjka razmišljanja. Bilo je nečeg zlokobnog u njemu, povjerio sam se ženi, Xia-Ping promet tjerao me da se zamislim. Ali naravno, žena je samo odmahнула rukom i požalila se na smanjene kapacitete; bilo je subota, jedanaest navečer, a iz dječje sobe još je dopirao hihot. Zatim se začuo vrisak, a onda zvuk nečeg plastičnog što snažno udara o parket. Brza poput tigrice, moja žena bacila se na noćnu lampu, prevrnula je i dala mi znak da se pritajim. Bila je neočekivano hitra, moja žena, premda mrtva umorna, blizina opasnosti vraćala joj je svježinu. I zato smo ležali u mraku i čekali. Od naše dvoje djece moglo se doživjeti svašta, ne bi bilo prvi put. Za tu večer, nit razgovora bila je nepovratno izgubljena. Nisu nam trebali razgovori o Kinezima. Trebali su nam vikendi bez incidenata.

Ne mogu reći da su ta djeca bila zla, bila su samo dobro raspoređena. Kad se drugo rodilo, prvo je imalo dvije; kad je drugo napunilo godinu, drugo je imalo tri, pa onda 2:4, 3:5, neumoljivom logikom dalje, perspektiva je bila zastrašujuća, ali od toga se nije dalo pobjeći. A nisu bila čak ni zahtjevna, ta naša djeca, zapravo, tražila su samo uobičajeno: hrani, kupaj, preoblači, pazi, čuvaj, razdvajaj, uspavljivaj, nunaj, pjevaj, razgovaraj, pregovaraj, prijeti, tuci, očajavaj, informiraj se, vodi u vrtić, vodi u šetnju, spremaj u auto, veži u sjedalicu, vodi liječniku, i kako onda da čovjek razmišlja, kako da misli, Xia-Ping se samo smješкао, bio je mudar i imao je promet, čak i kada nije imao prometa.

A naši prijatelji? Da, imali smo i prijatelje. Već neko vrijeme dijelili smo ih na dvije skupine. Na one s djecom i one bez njih. Naravno, podjela nije bila bez ostatka i ostavljala je određene dvojbe, npr.: prijatelje s kućnim ljubimcima bili smo skloni smatrati posebnom vrstom prijatelja s djecom iako to tehnički nisu bili, dok je zaseban slučaj bio par ženinih kolega s faksa koji je u hladnjaku uzgajao bakterijsku kulturu i od

nje pravio kefir. Smatrali su je (kulturu) živim bićem, pričali o njoj, svake je večeri u točno određeno vrijeme cijedili i zalijevali mlijekom i, uopće, poklanjali joj više pažnje nego što su neki legitimni članovi prve skupine posvećivali svojoj djeci. No prijatelji bez djece, ljubimaca i bakterijskih kultura bili su priča za sebe. Nije ih bilo malo, čisti generacijski prosjek, a svaki je imao trideset i pet godina i priču. Uglavnom onu o usavršavanju. Jedan je bio profesor i usavršavao se u znanosti, drugi je pokrenuo biznis i usavršavao se u zgrtanju novca, treći je bio umjetnik i usavršavao se u umjetnosti, a četvrti je bio nezaposlen i usavršavao se u zdravom životu. *Nemaju djece, mogu misliti, ali nisu smislili ništa pametno*, govorila je moja žena. Nisu joj bili dragi, ti naši prijatelji bez djece, vodili su moderan život, sebični onoliko koliko smo mi samo sanjali da bismo mogli biti. *Oni i njihove razglednice iz egzotičnih zemalja*, mogao sam je zamisliti kako grinta, samo da smo ih dobivali, ali nismo, što nas je i tjeralo da se pitamo: *što rade ti ljudi na putovanju ako ne pišu razglednice, na što troše vrijeme?* - možda zato jer smo zaboravili da je takav život moguć, a možda i zbog toga što to doista i jest bio misterij, jedan od onih nad kojima mozgamo i uvijek iznova zdvojno kršimo ruke.

Bila je to dobra žena, moja žena, premda se nije usavršavala, razumjeli smo se u gotovo svemu, čak i u tome što da radimo sa seksom. *Ne postoji*, besramno glasno povjerala se svojoj manje iskusnoj sestri, *seks se sakrio i čeka, a dokad, ne znamo*. Kasnije, u razgovoru pred spavanje, pokušao sam ponuditi svježju perspektivu. *Seks je naša rak-rana*, rekao sam, *trebamo sklopiti ugovor sa seksom*. Nedavno smo naime na tv-u zajedno gledali emisiju u kojoj je ugledni alternativni znanstvenik zagovarao liječenje tumora metodom sklapanja pismenog ugovora s istim. Ti me uništavaš, išla je pogodba, ali na kraju ćeš uništiti i sebe. Umrem li ja, nestaješ i ti; isplati li ti se to? Dio u kojem nas je

seks uništio i perspektiva u kojoj će uništiti i sebe još je nekako i štimao, ali onaj *umrem li ja, nestaješ i ti, isplati li ti se to?* – složili smo se - bio je za nijansu prenategnuto. Možda bi kraj emisije i ponudio neki način da ugovor primijenimo i na naš slučaj, ali nismo ga uspjeli dočekati. Jedno se dijete probudilo, zaplakalo i probudilo drugo. I tu je krenulo iznova. Najjednostavniji mogući mehanizam. Sjajan. Tup i efikasan kao satara.

Sve je stajalo, činilo se da se promjene događaju samo izvan nas! Na primjer, Kinezi. Premda se ritual ispred praznog dućana odvijao navlas isto, bio sam sve sigurniji da nešto nije u redu. Kozičavi Kinez koji mi je govorio *bok, sused* jednom je bio nešto viši, jednom nešto mladi, jednom nešto ćelaviji, a jednom čak nije imao ruku. Postajalo je jasno: mijenjali su se kao na pokretnoj traci, ali sa mnom su svi njegovali isti prijazan odnos. Da, između nas postojalo je to nešto, teško je reći što, nešto što me tjeralo na razmišljanje. *I što ako ih naši uhvate i izruče?* jedne sam večeri svoju ženu pokušao održati budnom, *Pomisli samo na sve one kineske majke, svoju će djecu ponovno dobiti nazad.* Pridigla se u mraku, nisam je vidio, ali nešto u njezinu glasu zazvučalo je prijeteći. *To ja zovem pakao,* rekla je a onda ponovno zaleгла, da bi se od nje uskoro čulo samo lagano hrkanje. Dugo sam ležao u mraku i razmišljao o sebi i svojoj ženi, o tome kako je nekome čaša uvijek dopola prazna a nekome dopola puna. Pod hitno nam je trebala neka pozitiva, bilo je zadnje na što sam pomislio pred san, dobra vijest. I našao sam je: Xia-Ping ipak je imao promet.

Ponekad sam se pitao hoću li uspjeti zadržati ženu, toliko smo iscrpljeni bili. Znam, voljeli smo se, ali nismo baš putovali, trenirali ili imali hobije – imali smo djecu, dvoje djece, i bilo nam je dosta svega. Tražili smo izlaz, da, tako smo provodili vrijeme. Privremeno olakšanje donosio je moj prijatelj s četvoro djece i ženom čiji se mozak

vjerojatno smanjio na veličinu zrna graška. Izmjenjivali smo posjete i vodili razgovore koji nisu nalikovali ni na što. Sa šestero djece oko sebe bilo je nemoguće misliti, a kamoli razgovarati. Na višestruko složene rečenice već odavno nitko nije trošio daha. Samo smo se smješkali i izmjenjivali sućutne poglede, svi osim prijateljeve žene. Ona čak ni za to nije imala snage. Voljeli smo te prijatelje, i pored toga što o njima nismo znali gotovo ništa. Druženje nije obaralo s nogu, ali kad bismo se rastajali, osjećao sam kako nam se raspoloženje popravlja; bili smo ponovno u sedlu, u usporedbi s onim što je zadesilo te ljude naše dvoje djece više se nije činilo kao prevelika pokora! Uopće, tih dana bilo je i kiše i sunca, sve se znalo promijeniti u trenu. Jednom sam je recimo zatekao da plače, ali brzo sam šmugnuo u hodnik, za suze više nisam imao hrabrosti. Ipak, prislušivati sam mogao sasvim dobro. Iz onog što se dalo razabrati, vijest je bila bomba: njezina donedavno manje iskusna sestra bila je trudna, a moja ju je žena tješila. *Smanjio mi se mozak, govorila je, da nije, ne bih to mogla podnijeti.* Zvučalo je kao da se smije, a opet, tamo odakle sam ja slušao, lako je mogla i plakati. *Već sto godina nisam poslušala cd, ni pročitala knjigu, ni zaplesala, ni nalakirala nokte... stid me kako izgledam... sve do čega mi je bilo stalo sada gledam kroz dalekozor... Ali kad god ih vidim kako spavaju, ili čujem kako dišu, ili im udahnem miris, ili ih zagrlim, ili ih naprosto gledam kako rastu i mijenjaju se... Srce mi je puno.* Da, tako je rekla, dobro sam čuo. *Puno. Ne znam kako drugačije da ti kažem.* Činilo se da plače, a opet, tamo odakle sam ja slušao, lako se mogla i smijati. *I to ti je sve: život ti je prazan, ali srce ti je puno.*

Tako je govorila moja žena. Bila je to dobra žena, velikodušna i mudra žena, a s njezinim mozgom sve je bilo u redu. Ako i nije, čvrsto sam vjerovao da će se ubrzo vratiti na staro. Zajedno sa svime ostalim, svime do čega nam je nekada bilo stalo a sada smo morali

gledati kroz dalekozor. Naravno, ni u to nisam mogao biti siguran, ali za neke stvari jednostavno trebaš biti vjernik. A meni nikad nije bio problem moliti; nikad, sve dok sam imao zašto. A ovaj put, bilo je to nas četvero: moja žena i ja, i naše dvoje djece, dvoje djece, ponekad nisam mogao misliti, život mi je bio prazan, ali srce mi je bilo puno. Na kraju svakog dana, nazovite me ludim, ali želio sam da potraje vječno.

Predmeti koji tonu

Moja kći ima masnicu na oku.

Gledam je dok sjedamo za stol, dok srčemo juhu, jedemo glavno jelo i desert, dok nam njezina majka donosi već po običaju prešećerenu kavu. Buljim u nju, ne mogu si pomoći, a kad podigne pogled ili ono što je ostalo od njega, buljim u neki prostor iznad njezine glave.

Indira, ona koja plamti, tako se zove. Dati djetetu ime prema indijskoj političarki; još jedna od sjajnih ideja njezine majke, ex kozmopolitkinje i komunistice. Jedino što sada plamti podljev je ispod Indirina oka. Ima trideset i tri, ali izgleda barem deset godina starije. Novinarka je, puno puši, malo spava, tako valjda i mora biti. U svakom slučaju, ne pomaže ni izbor odjeće - pleteno, pleteno i sto nijansi sive – da nema crveno lakiranih noktiju podsjećala bi na umirovljenu nadstojnicu samostana karmelićanki, a opet, tko zna umirovljuju li i njih za života, i nose li uopće pleteno i sivo.

Moja kći. Na fotografiji koja još visi u hodniku deset joj je godina i sjaji. To je bilo nekad. Kad je imala obraze i oba zdrava oka, i dugu bakrenu kosu u koju bi uplela cvijet, no sad je i to prošlost, u tom oksidiranom strništu više ne bi stajala ni djetelina.

Teško je vjerovati da se ikada događalo.

- I? – pita ne gledajući me – Jel mi izrastao rog na čelu?

Uz povremene prekide moja kći i ja ne pričamo još od njezina studija, otkad ju je premlatio njezin prvi dečko. Možda i otkako sam ja pokušao premlatiti njega, a ona spakirala stvari i otišla, pridružila mu se u romansi koja je završila kratkim brakom i dugim razvodom, o kojima nisam želio znati ništa, ali se za obavijesti pobrinula njezina majka. Od tada, nije se promijenilo puno. U bogatom ljubavnom životu već su je tukli,

uhodili, ucjenjivali i spektakularno protjerivali na ulicu, a ona je u pauzama gotovo redovno stizala navratiti na ručak, pojesti sarmu i pokazati masnice. Nisam mislio da ću to ikada reći, ali kad je prije dvije godine počela živjeti sa ženom, gotovo da mi je laknulo. *Barem će uštedjeti na mejkapu*, rekao sam njezinoj majci, ali pokazalo se da nisam bio u pravu. *Za Indiru nije sve u novcu. Nešto je i u batinama*, otvaram usta da odgovorim, ali njezina mi majka stavlja ruke na ramena i tiska kao da me hoće spustiti do podruma.

- Tati i meni je drago što si došla. – kaže - Nismo te vidjeli skoro godinu dana.

Zabijam nos u kavu i srčem. Obitelj Gandhi i politika miroljubive aktivne koegzistencije. S rokom trajanja koji je debelo prošao, kako za Indiru i Rajiva, tako i za nas ostale, nekada sretno nesvrstane.

- Godinu dana, a odlazi isto poslijepodne. – istisnem napokon. – Jedan poziv i...

Stisak na ramenima popušta, ali sad je ionako prekasno. Moja kći ustaje od stola i gleda me, dramatično širi svoja pletena krila, kao pernato siročće koje na večernjim vijestima pokušava poletjeti nakon ekološke katastrofe. U rijetkim situacijama poput ove nas dvoje obično se prešućujemo, no masnica na oku očito joj daje snage da se upusti u raspravu. Kad je bila mala, stavila bi dlanove preko očiju i mislila da je nitko ne vidi. Možda je to. Možda vjeruje da je maskirana.

- Idem... - kaže izvlačeći se iz svoje nafte, prilazeći *Orbitrek* biciklu s kojega sam prije tjedan dana pao i izazivački zureći u gips na mojoj ruci - Ne bih htjela da se itko u ovoj kući spotiče o mene.

- Ne boj se – odgovaram – ovdje barem ne bi svaka dva tjedna padala niz stepenice.

To smo mi, moja kći i ja. Osjećam da mi obrazi gore, ali zurim u nju, gledam kako joj se na voštanom licu usta pretvaraju u tanku crtu, pa tonu na rubovima, kao da im je netko prinio šibicu. Izgleda kao da traži riječi, a onda joj u džepu počinje zavijati zbor marijačija, i ona ih grabi, pa s tom srebrnom ribom migolji pored mene i sad je pratim samo po zvukovima, otvaranju vrata i udarcima koraka dok se uspinje na kat, u svoju staru sobu.

Ne trebam joj gledati majku da znam kako me gleda. Ljubav i nenasilje. Moj drek. Izvlačim se ispod njezinih ruku, nogom udaram prokleti bicikl, prebacujem jaknu preko ramena, drugo mi ne dopušta gips, i izlazim.

*

Prije tri godine naši su prvi susjedi izgubili sina. Dečko je nastradao dok je ronio, u nekoj špilji, na nekom otoku, pojedinosti su pisale u novinama, ali ja ih već neko vrijeme ne čitam. Kad su išli u osnovnu školu, taj momak bio je Indirina simpatija. Ona njega nije zanimala, bila je žgoljavica s dugim koščatim nogama i barem za glavu viša, ali susjedi su valjda nešto primijetili pa su nas toga ljeta pozivali na rakiju i voće, a nama je trebalo bilo što da nas ponovo spoji; bili smo novi u ovoj kući, novi u ovom kvartu, novi u ovom kraju gdje se susjedi najčešće gledaju preko ušica sjekire – i takva dobrodošlica nije se mogla odbiti. Dolazili smo u predvečerja i sjedili u njihovu vrtu, za drvenim stolom ispod stabla trešnje, ja s Indirom u krilu, a njezina majka sve glasnija sa svakom novom čašicom, kao uostalom i ja, dok bi padao mrak a zrikavci ludjeli u krošnjama. Susjed bi tada iz džepa izvadio baterijsku lampu i rekao malome neka Indiri pokaže konobu, ili

mačku, ili što god već bilo, i njih dvoje bi odlazili, on razdražljivo, a ona šutke, smireno i nekako zadovoljno, kao da je dobila nešto što joj pripada – izraz koji je nas odrasle tjeralo da se smijemo i pijemo, i kujemo planove o tome kako ćemo jednog dana srušiti to malo ograde i imati zajednički vrt s bazenom, ako sve bude kako treba, a, eto, čini se da hoće.

No, dok stojim pod nadstrešnicom teško je a ne primijetiti; ograda je još tu, susjedov mali je mrtav, a Indira ima masnicu na oku.

Reći da je, kao šećer za kraj, i susjed obolio od šećera, bilo bi previše čak i za mene. U svakom slučaju, već odavno ne sjedimo ispred njihove kuće, gotovo da se i ne pozdravljamo. Susjed je bivši vatrogasac, krupan purpuran tip koji se ljušti po licu i rukama, kao štruca kruha koju je netko prekasno izvadio iz vode. Nekoliko mjeseci nakon sprovoda, vidio sam ga kako s velikom crnom vrećom za smeće stoji nasred dvorišta, pored bačve s kišnicom. Nismo bili na sprovodu i htio sam izraziti sućut, ali na kraju sam samo prišao ogradi i nisam rekao ništa. Umjesto toga, gledao sam kako preko ruba metalne bačve u vodu polaže predmete: makete aviona, kemijske olovke, šestar, odjeću, baterijsku lampu, hrpu sitnih i manje sitnih stvari koje su, bilo je jasno, pripadale njihovom sinu. Radio je to polako - bijesno ili nježno, ne znam - znam samo da mu se nije žurilo. Bit će da sam zurio prenapadno jer se u jednom trenutku okrenuo i, glasom čovjeka koji bližnjemu otkriva neku višu istinu, rekao: “neki predmeti tonu“. I doista, neki predmeti su tonuli, ja sam ih još neko vrijeme gledao, a onda se vratio u kuću i rekao ženi da imamo ludog susjeda.

Sada, pokušavam ne misliti na to, pokušavam ne misliti ni na što.

Gledam. Svud oko kuće snijeg je počeo kopnjeti i to nije lijep prizor. Naše dvorište ga je puno; te prljave sive iz koje probija šibljice i blato. Nije pretjerano toplo, ali kiša ga gricka pomalo - moj sve mršaviji izgovor da se držim podalje. Iznad kuće prolijeću labudovi, dvije ptice, jer u blizini su jarci, i rijeka, sve ovo nekad je bilo močvara. Lete teško, sporo, pratim ih pogledom ispod nadstrešnice, može se reći da sam skriven. Nekada močvara a sada kuće i cesta, i zelene kante za smeće, sve umotano u gluhoću i sivilo, jedino to se nije promijenilo. Ili se promijenilo sve, uvlačim se dublje u jaknu, smirujem se i guram ruku s gipsom na kišu, gledajući kako na njoj niču i nestaju male vodene mrlje.

Indira, ona koja plamti. Moja kći.

Iza sebe čujem zvuk otvaranja vrata, okrećem se, a njezina majka je tu i gleda me. Okrećem joj leđa, ne želim taj pogled, to zrcalo pred koje me uvijek iznova stavlja. Odmahujem rukom, gundam, dajem joj znak da nisam gotov, da mi treba još samoće. Smiješan sam i znam to, ali nisam jedini. Zna to i ona, možda zato i šuti. Šutnja je doista zlato, mislim, i jasno mi je da ću, kao i Indira, do smrti biti siromašan, jer nešto je i u batinama, nešto je i u boli. Odjednom, zrak oko nas pun je prskavog motornog zvuka – spašava me momak u crvenoj kacigi, koji zaustavlja skuter baš tu, pred našom kapijom. Maše, iz kutije straga vadi vrećicu s namirnicama, trči desetak metara i uvlači se, skoro pa na prstima, u dvorište naših susjeda. Snijeg i ondje skapava kao izglednjela životinja. Moja žena i ja gledamo dečka dok se šulja dvorištem, a onda iznenada skreće s poharane betonske staze, trči do stabla trešnje, vadi nešto iz najlonske vrećice i ubacuje predmet u šupljinu u deblu. Zurimo u njega dok žuri do vrata, vadi mobitel i tipka. Čekamo svi zajedno. Kuća naših susjeda odaje dojam propasti i od toga kao da mi je lakše. Za koji

trenutak, vrata se otvaraju, a netko iznutra uzima vrećicu i pruža dečku novac. Crvena kaciga zatim leti nazad, sjeda na motor, kima nam još jednom i nestaje. Tišina. Spuštam pogled i gledam naše noge i stopala, pokušavam se sjetiti gdje je nestalo sve ono što se događalo ispod one trešnje, svi ti ljudi, ta djeca, pa čak i ona bačva s kišnicom. Šutim, nema se tu što reći. Iznad, iz Indirine stare sobe dopire štropot glazbe. Kad god s masnicom dođe kod nas događa se to isto.

- Red plača pa red muzike - mumljam, a njezina majka gleda me kao da ne zna što me pretvorilo u to što jesam, a što podnosi samo zato jer se negdje u životu malo zamislila pa krivo skrenula.

U taj čas, vrata susjedove kuće ponovo se otvaraju i na dvorište se iskrada susjed, pa kao zombi, i ne pogledavši nas, u kariranim papučama plazi preko prljava snijega. Napokon prilazi stablu, zavlaci ruku u duplju, petlja i premeće, a onda iz nje, umjesto bijelog zeca, vadi kutiju čokoladnih bombona.

- Tonu. – dobacujem mu - Predmeti. – kažem, a on me i ne pogleda.
- Mali gad ga eutanazira slatkim. – šapćem dok gledamo kako odlazi – To je to famozno pobratimstvo bića u svemiru.
- Indira treba do grada. – kaže moja žena i ja čujem da joj glas podrhtava. Tek sad primjećujem da na sebi ima tek tanku bijelu vestu, da je ruke prekrížila na prsima, a obrazi su joj crveni od studeni. Valjda zbog toga djeluje nekako nevino, mlado. Moja žena, a njezina majka, Titova pionirka, heroina nesvrstanih. Nedostaju još samo crvena marama i plava kapa pa da slika smiješne svijetle budućnosti bude potpuna.
- Pa tko je drži. – odgovaram iako znam da to ne može biti kraj.
- Pila je tablete, nije joj dobro. Ne može voziti, Petre, molim te, odi s njom.

Šutimo a moja žena diše šumno, brzo.

- Kćer ti je. A ti se trebaš pokrenuti. – kaže napokon, a onda se okreće i vraća u kuću, sigurna da se tome više ništa ne mora dodati, čemu se ja, otac, mogu samo nasmijati.

*

Vozimo se vlakom. Čudna pomisao: ovo je prvi put da smo zajedno sami, moja kći i ja, možda još otkako je bila djevojka. Kupe je prazan, sjedimo jedno preko puta drugog, a ona se pretvara da spava. Razmišljam o tome koliko se poznajemo. Ja o njoj znam samo ono što vidim pred sobom: crni kaput, spaljenu kosu, purpurno oko, masnicu – ona o meni gips, možda ni toliko.

Nedavno sam počeo padati. Uhvati me neka slabost, pred očima mi bljesne, zamrači se, noge mi postanu mekane, u glavi se zavrti i padnem. Naravno, u stvarnosti je sve puno življe. Kraće. Jednostavnije. Nešto kao: hop, i već si na podu. Žablja perspektiva, pogled iz lonca ili bačve s kišnicom, iz vode koja se polako zagrijava. Počeo sam padati, padam, i uskoro ću pasti, mislim, ali to nije razlog za patetiku. Gledam svoju kćer. Lice je zavukla u kaput, naslonila se na prljavu zavjesu, na prozor iza kojega je najobičniji zimski dan; sedativi, masnice, krš i lom. Možda i još ponešto, o čemu ne znam ništa.

- Zašto je svi tuku? – pitao sam jednog njezinog momka, malog profesora tehničkog odgoja, jedinog koji se u to doba činio normalan – Kako to da izvlači najgore iz tih ljudi?

Profesor je odgovorio da je to stvar slučaja, ili nesigurnosti, ili karaktera, ili njihove kombinacije - u rukavu je imao više opcija, a nije spomenuo jedino nasilje u obitelji, valjda iz obzira prema meni.

- A bolesnici to nanjuše. – dodao je. – Rade na toj frekvenciji.

Stavio mi je ruku na rame i nasmiješio se.

- Ali s tim je gotovo, tata. Nadam se da to znate.

Ako i nisam, uskoro sam saznao. Cijelo to vrijeme Indirin telefon bio je ozvučen, a mali tehničar volio je nazivati muškarce s kojima bi se čula, prijetiti im i nazivati je kurvom.

Tako im je valjda remetio frekvenciju.

Kako god da se okrene, situacija sa znanjem krajnje je delikatna.

Indirine masnice. Moji padovi.

Recimo: ja ne znam što mi je, Indira ne zna da mi je išta, a liječnici ne znaju ništa: samo to da ne bih trebao voziti, pa čak ni bicikl u dnevnoj sobi. Toliko je doznala i njezina majka, kad sam se osvijestio, slomljene ruke, u kolima hitne pomoći.

- Mrzim te – rekla je. – Mrzim te, nemoj umrijeti.

Možda je bilo i *molim te, nemoj umrijeti*, a možda sam i to samo sanjao. Znam samo da me držala za rame, a na licu joj je bio izraz koji sam u ovom ili onom obliku imao prilike gledati posljednjih tridesetak godina: nešto između želje da zaplače, prasne u smijeh ili ručnom granatom raznese i sebe, i mene, i sve u krugu od pedeset metara. Teško je sve to ignorirati, ali meni nekako uspijeva, već cijeli život.

U kupe ulazi kontrolor i pozdravlja, a Indira otvara oči pa ih brzo zatvori, ljuta, jer su karte kod mene, jer mu ih ja pružam, a ona je opet dijete. Čudna je ta slika nemoći, odraslog djeteta, stisnutih očiju, usnica skupljenih u crtu. Nasmijao bih se, ali sjetim se učas svog kontrolora, pračovjeka u bijeloj kuti, kojem sam dopao u ruke kad su me one večeri doveli u hitnu. Bio je to mlad proćelav muškarac, mrzovoljan i neobično maljav, nimalo nalik ljepotanima iz serija na televiziji.

- Koliko imate godina? – pitao je, ali iz mene nije izašao ni glas.
- Koliko imate godina? – ponovio je i namrštio se, a ja sam šutio, i buljio u njega, u debele crne dlake koje su mu izvirale iz okovratnika, rukava, odasvud; s takvom izgledom morao je biti naviknut na slične stvari, ali meni iz nekog razloga nije htio oprostiti.
- Pedeset i devet – ubacila se njezina majka i liječnik je otada razgovarao isključivo s njom; za njega nisam postojao.
 - Ne mogu vam reći što je dovelo do ovoga. – rekao je kad smo odlazili – Samo to da sada mora mirovati, slušati i napraviti brdo pretraga.

Zapamtio sam tu čudnu riječ, to neobično *brdo*, prvo i zadnje na koje ću se popeti mirujući. Sjećam se i da sam htio progovoriti, reći *tu sam*, bilo što, ali da nisam, jer me bio strah i jer sam bio dijete, zbog čega se sada smijem i razmišljam o toj nelagodi, toj nemoći koju dijelim sa svojom kćeri, cijeli trenutak, koliko izdržim.

Indira otvara oči, pogleda na sat, uvlači bradu u ovratnik i vraća se u svoj položaj fetusa.

- Uskoro stižemo. – kažem, ali ona ne odgovara.

Onda i ja zatvaram oči i napokon smo zajedno, makar i u mraku, makar i svako u svojem. No ni to ne traje dugo. Prije nego vlak uđe u stanicu, prije nego otvori oči, uzimam voznu kartu i stavljam je na sjedalo do nje. Onda je ponovo dižem, držim je tako trenutak-dva i napokon joj je položim u krilo.

*

Djevojka se zove Ines. Ines je kratko ošišana, ljepušasta cura, blijeda i s nečim crvenim u očima – nisam zloban, tako pokazuju fotografije. Pohađala je bogoslovni fakultet, a sad radi u dućanu sa sapunima, no i dalje je gorljiva vjernica. Znam to jer je pod njezinim utjecajem u crkvu najprije krenula Indira, a zatim i njezina majka, dugogodišnja prvosvećenica socijalizma, što je valjda označilo i službeni kraj jedne propale ideologije. Susret su, možda zbog toga, i dogovorile na željezničkom kolodvoru; u kafiću smještenom do otvorene kapelice.

Vlak nas iskrcava niti 10 metara od tog svjetionika vjere.

- U 3 i 10 za Yumu - pokazujem kolodvorski sat – Bit ću ovdje, ako se odlučiš nazad. – kažem i pokušavam se nasmijati.

Indira kima, ali ne znam gleda li me. Na nos je natukla goleme sunčane naočale, do njih navukla svoj crni kaput i ne mogu a ne pomisliti da djeluje izgubljeno, čak i ovdje, na kolodvoru ne većem od kutije šibica.

- Oprostite – između nas se probija žena s kišobranom, a onda još dvije djevojčice, prestalo je kišiti, gotovo da je vedro, ali borbena spremnost je na visini.
- Ajde, čuvaj se – kažem, a ona otetura prema prljavom izlogu kafića.

Kad posrne, trgnem se, a onda stojim i pratim je pogledom još tih nekoliko koraka, kao da su joj prvi, kao da joj i u čemu mogu pomoći. Svjestan sam koliko smiješno bi se sve to moglo učiniti nekome tko nas poznaje, da nas gleda, no srećom, nitko tko nas poznaje ne gleda nas, možda samo Ines, i Bog, ako ga ima.

Obje mogućnosti me ozlovolje.

Kad Indira uđe u kafić, malo pričekam, a onda se približim staklu. Šezdesetogodišnjak sa gipsom koji viri, koji špijunira vlastitu kćer, predmeti možda tonu, ali mogu li potonuti

toliko. Unutra nema puno gostiju, mršavi ljudi u prljavim kaputima gledaju džepni televizor, a njih dvije sjede za barskim stolcem u kutu, jedna uz drugu, pred njima pepeljara i čašice s rakijom. Ne čini se da razgovaraju, Indira je skinula naočale, gleda preda se, a onda otvara usta i govori, čini se da ne može stati.

Sve te tajne, ljubavi moje kćeri.

Da ovdje padnem, mislim, nitko ne bi znao što mi je, a ja ne bih znao što je ikome. Nisu to neke utješne misli pa stajem. Mičem se od stakla i hodam, zaustavljam se tek pored kapele, iza žene s rupcem koja kleči na tapeciranoj klupici, do nje vrećica puna namirnica. Ne znam što radim ovdje. Ne moli mi se, ne znam, ali, kao i uvijek; gdje postoji dvoje učas se stvori red, a iza mene se već tiskaju ljudi, vjera ne poštuje liniju diskrecije. Kad žena ustane, zauzimam njezino mjesto ne razmišljajući, zbog gipsa sam nespretan, možda mi se i malo vrti.

Što da kažem?

Draga Djevice, draga Marijo,

Sve znaš. Život je sjeban. Najprije si nesretan jer ti se brak raspada, a onda ti počnu tući dijete. Nesretan si jer ti tuku dijete, a onda ti dijete ode. Nesretan si jer je otišlo, a onda shvatiš da djeca umiru, da ih ne poznaješ.

U džepu mi počne zvoniti mobitel i ja ga nekako vadim, pritišćem gumb, javljam se.

- Halo – kaže njezina majka, *halo* - ponovi, a onda zašuti i ona.
- Dopratio sam je – progovaram - Sad je s Ines, zavukle su se u kafić i pričaju, ja čekam na kolodvoru.

Čini se da razmišlja o tim riječima, da ih zamišlja, u kafiću, u razgovoru, ali da ne strepi, ni zbog koga i ni zbog čega.

- Ne znam hoće li se vratiti sa mnom, kako će to završiti.
- Bit će dobro. – kaže i izdahne, a iza mene počinju dopirati zvukovi negodovanja. Vjernicima na kolodvoru se žuri.
- Nije te strah? – ispalim, i već i samo pitanje čini da se bojim manje, znam da je ona tamo, da drži slušalicu objema rukama, kao moju ruku u kolima hitne pomoći.
 - Onaj tvoj vječni strah, da će nešto poći po zlu, da će joj se nešto dogoditi – smijem se.
- Ne, nije – kaže sasvim ozbiljno – Znam da si ti tamo.

Netko me odzada gurka u leđa, nečiji prst zabija mi se pod plećku, *što vam je čovječe, jeste li normalni*, kaže a ja ne znam što da mislim, pokušavam se sjetiti što da kažem, i zašto bi nas uopće trebao biti strah.

- Nikad se nisi bojao. – kaže.

Nervozni mlađi muškarac sa strane unosi mi se u lice, prijeti, govori nešto, što radije biram da ne čujem.

- Jednom smo, možda se sjećaš, bili na moru, sjedili smo na nekoj terasi, a ona je gazila bosa po oblucima i nekako naletjela na staklo, i mi smo prvi put ugledali njezinu krv, ne previše, ali bilo je dovoljno da se skamenim, a ti skoro prevrneš stol – tome smo se kasnije smijali, ali tek sa sigurnog, tek kad se krv sakrila nazad...

- U nju, našu dvogodišnju kćer. - smije se njezina majka, smijemo se zajedno, a onda me netko hvata za rame, podiže, ranjenog čovjeka u gipsu, koji se ne opire, samo kaže *čujemo se poslije*, i završava na brdu od besplatnih časopisa, onih koji nude blagost, strpljenje i nježnost, odgovore za sve probleme, kako s ove, tako i s one strane života.

*

Indira spava. Ovaj put kupe je pun i ona sjedi do mene, glava joj putuje od mojega ramena do prozora u trzajima i potreban je pokret, nježan koliko ja to mogu, da je primiri, da je umirim uz svoju. Postariji muškarac s rukom u gipsu i mlada žena u crnom, uspavana lijekovima i s velikom modricom ispod oka - nas dvoje smo zanimljiv prizor, priča.

Gledam kroz prozor u nebo na kojemu su oblaci toliko nepomični, toliko sigurni, da se odmah dosjetim smrti. Neće me biti, pomislim, a ništa se na nebu ne pomakne – to su ti mali znakovi, te male geste. Svejedno, pomislim, svejedno. U dan se uselila neka sporst, kao što su spori predmeti koji tonu. U nekom ozbiljnijem smislu, ne možeš ih zaustaviti; i ne treba razmišljati o njima.

Moja kći, ona koja plamti.

Milujem je i pomišljam kako bi se ovo moglo učiniti nekome tko nas poznaje, da je nekim slučajem tu, ali nikoga tko nas poznaje oko nas nema. Nitko neće upamtiti, ni ona ni ja, ovaj dodir, moju pedesetdevetogodišnju ruku na njezinom tridesettrogodišnjem licu, jer kože će ostarjeti, i ovaj pokret, ova ljubav u njemu nestat će kao da je nikada nije ni bilo.

Dječak od kojih četiri-pet godina sjedi do mene i smije mi se. Pravim grimasu, a onda uzvraćam osmijeh.

- I ja sam imao gips. – kaže - I ja sam slomio ruku.
- Zašto? – pitam, ne znajući ništa bolje.
- Zato jer sam bio zločest. – smijulji se - Jesi i ti?

- Jesam. Bio sam jako zločest. – kažem i pokušavam se prisjetiti svega lošega što sam napravio, svega što sam pokvario, uništio, zatrovao, no ništa naročito strašno ne pada mi na pamet. Ali sjećanje vara, ni to ne znači ništa.
- Što si radio? – malac je sada ozbiljan, možda ga je i strah, a mlada ga žena kori, gledajući me nasmiješena, kao i ostali u kupeu.
- Ne sjećam se. – kažem – Običan život. Ali sigurno nije bilo lijepo.
- Ti si onda strašan. Ti si hot-dog King-Kong - mali se hihoće, privija se uza ženu i prčka joj po torbici, a onda se nad moju slomljenu ruku nadvija uz sablastan cerek, s flomasterom u šaci.
- Florijan! – podiže glas majka, ali ja dajem znak da mi ne smeta. Klinac zatim napada, a ona sliježe ramenima i ispričava se ne odveć uvjerljivo, kolektivno, svima.

F-L-O

Dok nezgrapna crna slova putuju po gipsu, okrećem se i ponovo gledam kroz prozor, prema snijegom pokrivenoj planini koja za vlakom zaostaje polako, i na koju baš u ovom trenutku pada meka svjetlost zimskog poslijepodneva. Tamo, kojih desetak kilometara od nas, jarkocrveno svjetlo na obroncima učas je užeglo prozore i krovove, oblake i obzor – čini se da se za nama širi požar koji ništa ne može ugasiti.

- Kraj dana – kaže čovjek u skijaškom odijelu preko puta mene. – Bilo bi lijepo sad biti tamo.

Ali tamo, na tim osunčanim hrptovima više se nije moglo biti.

To što smo promatrali već je bilo prošlo.

Još dok je gorjela ta veličanstvena vatra, u dnima i usjecima bubrile su sjene, a zemlja, zemlja – kao da je netko u svaku njezinu poru natisnuo velike crne vreće sa smećem.

Tako je govorio Majakovski

Nije bilo sumnje: Zazu Majakovski bio je lud. Upoznao sam ga u ludnici, gledao kako bjesni po ludničkom hodniku, vidio kako ga trojica krupnih bolničara sklapaju kao ležaljku i pakiraju u luđačku košulju, a sve da i nije bilo toga - bilo je tu to ime: čak ni u kasnom samoupravnom socijalizmu, čak ni potkraj zlatnih osamdesetih, nitko normalan nije se zvao Zazu Majakovski!

U to se doba predstavljao kao pjesnik, a što god da je radio vani, nastavio je i u ludnici, jedino što se to ondje zvalo terapija. Na listovima toalet papira pisao je sumorne poeme, pjesme s nazivima *ledeni tuš*, *elektrošokovi*, *samica*, i puno haikua s imenima sedativa u naslovu. Ne pretjerujem ako kažem da je u određenim krugovima zbog toga uživao i izvjesnu slavu. Šuškalo se da je to njegovo sve samo ne ludilo - unutarnji egzil, bunt protiv represivnog režima - i gotovo svakoga dana netko bi se iz grada doklatio da pred jatom raščupanih luđaka čita te škrabotine, uzdiše i klanja se, od čega su na kraju profitirali čak i čuvari: cigarete, žene, alkohol - sve jeftino, ali besplatno - sve što nije mogao konzumirati ušlagirani poeta – postajalo je njihovim plijenom. Jedan mi je čak i priznao da su ga na taj cirkus s pisanjem poticali sitnim pogodnostima: poneko preskakanje batina, čokoladica tu i tamo - zvuči nestvarno, ali bile su osamdesete, socijalizam, i čak su i ludnički čuvari smatrali da ima smisla ulagati u poeziju.

Ja sam ga posjećivao po dužnosti, bio sam delegat neizvjesna mandata, novi dečko njegove žene.

Ana *Majakovska* – zvuči kao početak ljubavnog pisma – a to je valjda i bilo: to ili početak nekog tek malo drukčijeg ludila. Naravno, baš poput Zazua, i Ana se prezivala

drugačije, ali bilo je uzbudljivo zvati je tako: posuđeno prezime pristajalo joj je kao haljina druge žene; isticalo je na krivim mjestima, davalo joj ono što joj je uskratila priroda – krhkost, i onih smo ga dana izgovarali kao ljubavnu izjavu i kao vic, na kraju naših ljubavnohrvačkih zahvata, dok bismo oznojeni i ljepljivi ležali na tepihu punom grinja i dahtali u strop.

I smijali se: Ana Majakovska – još puna su mi usta toga imena!

Ana je radila u školi, bila je profesorica jezika. Po svim standardima bila je privlačna žena, ali to između nas nije bila ljubav na prvi pogled; naprosto, predugo smo se kretali u istom društvu. Vidali smo se na istim mjestima, oboje u kasnim tridesetima, oboje pomalo ulubljeni, mjestimično izudarani, oboje u nekoj objestopijenosti koju donosi višak snage za koju ne znaš da je imaš ili s kojom ne znaš što bi. Jedne smo večeri tako sjedili za istim stolom, bokom uz bok, i ja sam ugledao njezina stopala, a na njima, eto: nokte. Ako je u našoj vezi postojao romantičan trenutak, to je bio taj. Svud uokolo ljetu, terase i sandale otvorene, a Anini nokti premazani sjajnim prozirnim lakom, nekako srebrnasti, nekako bademasti, na lijepim duguljastim prstima, svjetlucavi i graciozni kao neko obećavajuće sazviježđe, a i oboje smo popili, prilično, možda je bilo i zbog toga.

No kako od nokata doći do toga da u ludnici posjećuješ nečijeg muža, to dakako znam samo ja. (Premda, imala je i Ana svoje načine; znala me nagovoriti na koješta, da zavijam na mjesečinu, na primjer, ili da joj ližem sol s dlana - i još mnogo toga, i još odakud, sada se bolje ne prisjećati.)

U svakom slučaju, nije prošlo dugo a mi smo živjeli zajedno, bili muž i žena na svaki drugi način osim po slovu zakona, jer po slovu zakona ona je i dalje pripadala

Majakovskom, a mene je to mučilo, činilo me jednim to neosvojeno mjesto, ta neispunjena rupa, to nešto na čemu sam morao zavidjeti jednom luđaku. Jer, ponovimo, Zazu Majakovski bio je lud, a ona, iako nije bila ni slijepa ni katolkinja, za razvod nije htjela ni čuti.

Zašto to nisam prihvatio kao poklon, teško je reći: lijepa žena u kojoj uživaš bez ikakvih obaveza, to sam uglavnom smatrao scenarijem iz snova, ali bilo je jače od mene – umjesto u ostatak raja, kao hipnotiziran sam zurio u drvice s jabukom, u žalosnu žensku proračunatost, u očaj kojim se držala te ništavne diplome, kao da se od Majakovskoga još nečemu nada, ali ipak ne baš toliko da bi se usudila staviti sve na tu kartu. Zurio i zavidio, jer kako drugačije objasniti potrebu da razmišljam o braku, o braku s Anom, makar i samo zato da bih uništio onaj u koji je već bila zapela.

Rekao bih: nikada ga se nije posve odrekla, ali kad kažem odrekla, ni sam ne znam na što točno mislim – na Majakovskog muškarca, muža, ili oca njezina djeteta. Znam samo jedno: ja sam bio ljubomoran na svu trojicu, i tko zna - možda sam zbog toga i odlazio u tu ludnicu, da budem siguran da su iza rešetaka.

Osim noktiju, dakle, Ana je imala i dijete, desetogodišnjeg klinca po imenu Noa. Nije to tajila, a i ja sam se ubrzo zaljubio u tu priču, naučio je nositi kao orden, bio ponosan na to da mi dijete drugog čovjeka ne smeta, šepurio se kao da sam nekoga spasio iz vode ili nosio hranu gubavcima. Mali Majakovski - kako su ga nazivali oni iz društva koji su, svaki u svoje vrijeme, igrali i odigrali moju ulogu - bio je tih i povučen momčić, inače slika i prilika svojega oca; sitan, suh i crvenokos kao žigica. Sлагali smo se dobro, rekao bih da sam znao s njime, ili barem da nisam bio puno lošiji od ostalih. Kad Ane ne bi bilo

kući, čitali smo stripove i gledali tv, a nije mi bio problem ni izaći na ulicu i trčati za loptom; u tome sam bio čak i gorljiviji od njega, gotovo da je izlazio samo da mi udovolji. Studen bi nam štipala uši i nosove, a on bi zadihan stao, savio se s dlanovima na koljenima i gledao me boreći se za dah, dok bih ja tukao po голу i lupao mu čvrge; tek poslije saznao sam da je imao neki problem s plućima, nešto neizlječivo, nešto što nije moglo nestati, što se moglo tek držati pod kontrolom. Bio je taj tip klinca: tih ali pametan, i lijepo se vidjelo da mu je sve jasno: i tko si, i što ti je na pameti, i koliko ćeš se dugo zadržati. U svakom slučaju, bilo je to puno više od onoga što sam znao ja, iako sam se pretvarao da mi je sve jasno, da gospodarim situacijom. Već po običaju, nisam gospodario ničime.

Kad sad razmišljam o tome, dosta vremena odlazilo je i na svade, ali ne mogu reći oko čega smo se to Ana i ja svadali. Onda se sjetim koliko nam je godina bilo i toga da je u to doba sve bilo važno, *iznimno* važno, sve te stvari kojih se danas više ne mogu prisjetiti, da ih je život bio pun kao šipak, a da smo od svega u njemu ipak najvažniji bili mi, naši iznimno važni životi i naše iznimno važno ludilo. Istina, nešto vremena trošilo se i na Majakovskog, na njegov život i ludilo, komadić naše priče bio je posvećen i njemu.

To je zapravo i dio kojega se najbolje sjećam, te nervoze u dane posjeta, počesljanog perivoja ispred ukočene austrougarske zgrade, smrdljivih hodnika po kojima sam gazio držeći znojnu dječju ruku. Ana bi koračala na metar ispred nas – nešto kao da bi ušlo u nju i produžilo joj korak, a onda je napustilo tik prije nego što bi ga ugledala; ludog Zazua Majakovskog, tu sludenu tropsku pticu koja je gledala u prazno i smijala se u

prazno, i od nas troje obraćala se jedino meni, bezubo slinila i lukavo se smješkala, valjda me zavodila, pokušavala me učiniti suučesnikom.

Zašto sam se dao voditi u taj pakao, ne znam, ali volio sam misliti da je bilo zbog Ane. Jer, koliko god da sam prije i poslije posjeta bio nesnosan, koliko god da sam je gnjavio zbog te besmislene vjernosti, nisam mogao a ne zamišljati obrnutu situaciju: sebe koji balim i tupo gledam preda se, i nju koja mi dolazi u posjet, vukući za sobom nekog neznanca i dijete, dječaćića koji je doduše bio Majakovskijev sin, ali sam ga ja u tim maštarijama znao zamišljati svojim. Na toj bih crti postajao sentimentaln, ljubomora bi zastajala, a sve i da nije, teško da bi išta bilo drugačije: Ana je popuštala oko koječega, ali oko te jedne stvari s njom nije bilo rasprava. I zato: onako kako drugi muškarci o nedjeljnim ručkovima posjećuju tastove i punice, ja sam jednom tjedno odlazio u kurtoazne posjete umobolnici, pravdajući to koječime, ljubav je bila tek jedan od izgovora.

A prava je istina da sam bio sumnjičav, da sam se bojao.

Bojao sam se koječega: da me Ana voli i da me lovi; da je Majakovski lud i da nije lud; da bih se ludilom i sam mogao zaraziti (već i od samog pogleda na njega, već i od samog zraka na tome odjelu!), ali i toga da će prije ili poslije smisliti kakav pjesnički trik, dovoljno dobar da ga puste da izađe, dovoljno dobar da zauzme mjesto koje mu pripada. Iza svog zida, Majakovski je bio na sigurnom, život mu nije mogao ništa, ali ja? Što sam, pobogu, želio od života? Posao, novac, obitelj, putovanje, običan brak ili brak s već udanom ženom? Sve ili ništa od toga? U takvim mislima zurio bih u Majakovskog, a on je bio sve ono što si ljudi ljudi mogu priuštiti da budu: nekad bi divljao, nekad pobjegao niz hodnik, nekad bi plakao i smijao se u isti mah, nekad pak bio miran kao zrcalo i

gledao pred sebe, u Anu i dječaka, s licem koje kao da je duboko žalilo, pitanje je samo bilo koga, i tad bih ga se bojao najviše. Njegovo se ludilo pobrinulo za njega, a ja sam mu se trebao pobrinuti za ženu i dijete; lažna udovica i crveno kukavičje jaje, priroda uvijek nađe kutak za svoju siročad.

Jesam li imao razloga razmišljati na taj način? Naravno da jesam! Bez obzira na to što se dijelila neštedimice, Ana je vjerovala u brak i - još više - u preživljavanje. A osnovni preduvjet za preživljavanje, barem kako ga je shvaćala ona, bio je brak, pa makar i onaj sa mnom ili Majakovskim. Gledao sam je ponekad krišom kako pred spavanje grli Nou i znao da nema toga što ne bi učinila za tog hripavog ptica, za to mučaljivo biće koje je zijevalo i tražilo, čak iako ga nikada nisi mogao vidjeti da išta traži. Bila je spremna žrtvovati se, da, ali morala je biti sigurna. Nije smjela promašiti. Puno puta kasnije, poželio sam da sam imao dovoljno pameti da je uhvatim za ruku i kažem joj kakva je to bila glupost i kakva tragična greška; da nas je sve skupa radije trebala poslati kvragu, ali opet: možda ništa od toga njoj i nije bilo na pameti, možda se sve kuhalo samo u meni.

U svakom slučaju, bilo je to ludo vrijeme, ali i lijepo, i od njega po običaju nije ostalo ništa. Čak ni socijalizam. Zapravo, on je skončao prvi; ispred Zazuove sobe najprije su nestali posjetitelji, s njima zanimanje čuvara za poeziju, pa je Zazu prestao pisati, a onda su došli parlamentarni izbori. Ne kažem da je u tome bilo kakve uzročno-posljedične veze, ali danas se čini baš tako. Ušli smo u devedesete, a tu su vrijedila nova pravila. Vijorile su zastave, ljudi su izašli na ulice i odjednom više nitko nije imao vremena za

ludnicu; barem ne onu u kojoj je čekao Zazu. Bili smo ljudi sami po sebi, pijani od promjena. Možda nas zato sada i boli glava.

Ali govorimo u jednini. Iako sam volio biti dio gomile, kao svjedok povijesnih događaja sam neupotrebljiv: strka, uzvici, nekoliko krupnih kadrova i puno fraza koje više ne znače ništa; to je otprilike sve što mi je ostalo od vremena koje je promijenilo svijet. Da me je tada netko pitao, rekao bih mu da živim nešto što će za trideset godina biti vrhunac priče mogega života. Danas bih ga zamolio da me pita ponovo. I u novoj priči svakako bih spomenuo Zazua.

Posljednji susret s obitelji Majakovski u njezinu punom sastavu dogodio se u proljeće 1990. i bio je izlet: išli smo u Zagorje. Je li to bilo moguće zbog toga što se Majakovskom stanje drastično poboljšalo, ili zato što više nikoga nije bilo briga, ne sjećam se. Znam samo da je bio lijep sunčan dan, da smo potpisali neke papire i ukrcali ga u Aninu ladu. Vozio sam ja, Ana je sjedila kraj mene, a Zazu i Noa svaki u svom kutu straga. Ne mogu reći da mi je bilo svejedno. Na samom početku veze, Ana mi je povjerila da je Zazu u ludnici završio zato što je ubio ljubavnicu, pa to poslije ublažavala nudeći druge, zapravo jednako zastrašujuće scenarije: davljenje tetke radi nasljedstva, pucanje iz zračne puške u djecu koja su se igrala na cesti, noćno paljenje tepiha. Te su priče navodno bile test, izrugivanje strahu koji je u meni napipala, ali Ana bi ih uvijek pričala ozbiljnim glasom, pucketajući nožnim prstima ako bi bila bosa, a s njom ionako nikada nisi mogao biti načisto. No čak i bez njih, čak i bez prijetnje da će mi se Majakovski u naletu bjesnila objesiti za vrat i sve nas istovariti u neki zid ili grabu, bilo je nečega neobičnog u toj vožnji, neke nelagode koja je – sada znam - imala veze sa svim

mogućnostima, svim scenarijima koji su se između nas četvero toga dana vozili u automobilu. Što smo jedni drugima bili, ili što smo mogli postati – bilo je zapanjujuće! Trebalo je tek malo čuda, malo taktiziranja ili slučaja pa da iz tog prastarog automobila svi izađemo promijenjeni - kao muževi, ljubavnici i stranci, ubojice i davitelji, očevi i sinovi, ostavljeni i pronađeni, spašeni i iznevjereni... a tko bi tu što dobio, a što izgubio, bilo je sve prije nego izvjesno. I previše za mene. Zato sam se valjda ukočio na svome sjedalu i vozio, samo vozio. Bio sam pomalo ljubomoran, pomalo bijesan, pomalo prestrašen, pomalo sve to skupa. Kroz prozor je prolazio krajolik, sav taj svijet u kojem smo živjeli i trošili se, ali ja ga nisam primjećivao. Povremeno bih promijenio brzinu, pogledao u retrovizor. Ne znam, možda bi trebalo voziti sasvim drugačije. Možda sam baš tu i izgubio Anu.

Ali još smo bili u gradu i još smo bili zajedno. Zagreb iz tog sjećanja je tisuću gradova; tisuću običnih, praznih, proljetnih, izgubljenih, suncem okupanih vikend-gradova utisnutih jedan preko drugoga, u karton demodé razglednice. I svako mahanje otamo, svako dovikivanje je uzalud. Na toj razglednici ništa više nije naše, ni vrijeme ni mjesto, a najviše što možemo dobiti su srdačni pozdravi. Otvorio sam prozor i znam da me zapuhnuo miris koji ne mogu zaboraviti, ali koji ni uz najbolju volju ne mogu ni prizvati, onako kako se to ne može ni s ljubavlju. Jer, da, valja napomenuti: u svemu je bilo i nje, bez nje od te priče ne bi ostalo ničega.

No, vratimo se tom autu, tom prijepodnevnu s Majakovskima. Vozili smo se svatko u sebi sve dok se nije umiješao Zazu. Dotad je uglavnom šutio, činilo se da su ga nakljukali nečim, ali u jednom trenutku se nagnuo, odjednom izrastao u retrovizoru, pa me onim

svojim hladnim, vlažnim prstima čupnuo za kosu, dotaknuo mi vrat. Uskliknuo sam i zavrludao cestom, ali čarolije je nestalo: Ana i Noa su se smijali, a ja sam se, još bijesan, zbunjen, postiden, uz neko bolesno olakšanje mogao zakleti da sam u retrovizoru vidio i dobro znani bezubi osmijeh pjesnika.

A onda se Zazu ponovo zavalio u sjedalo i dao da ga vozimo i vodimo, uskim izlokanim cestama, preko bregova i kroz zelenilo, dok su se na nebu skupljali proljetni oblaci, dok je kišilo i razvedralo se, jer bio je to takav dan, ništa što već nismo vidjeli, ali sve se mijenjalo u trenu. Pričali smo, prolazili selima s crkvama i selima sa sajmovima, cilj nam je bio nekakav dvorac, ili restoran, do kojih ova priča, međutim, ne dolazi. Negdje duž puta, Ana je htjela da stanemo, morala je na toalet, u žbunje. Uzela je papirnate maramice, kratko mahnula i počela se zavlačiti u grmlje, gazeći mokru zemlju nespretno, u smeđim cipelama s potpeticama, iznošenim cipelama na remenčiće. Zašto mi se taj prizor zakačio, zašto me ne pušta, ne znam. Danas mi se čini da sam je u tom trenutku sažalijevao ili volio, oboje jako. Zamišljam je kako spušta gaćice i čučti, oprezno, dok joj se rosne vlati guraju u međunožje, dok je ama baš sve može srušiti. Kako gleda u nebo, kojim se gnječe oblaci, i zaustavljajući dah pred sebe napokon s olakšanjem ispušta debeo zlatni mlaz. Ana Majakovska koja spokojno piša i ne zna i ne sluti i ne razmišlja i ne razumije ništa od svega što će se dogoditi, što će se početi događati kad zemlja popije i zadnju njezinu kap. Čekao sam je u autu, kao unutar neke poklonjene pauze. Motor je još radio, prozor je bio otvoren, a bio je tamo i jedan kos, iz tla je izvlačio glistu, proždirao je u trzajima, i ništa mi nije jasnije od toga prizora, pernatog srca crne koje ruje po britkom zelenilu proljetnog poslijepodneva. Na stražnjem sjedalu bili su Anin muž i Anin sin, svaki u svojem iščekivanju, šutljivi i tupi, ali kad sam malo bolje pogledao, držali su se

za ruke. Kao da je uhvatio moj pogled, Majakovski se još jednom nagnuo i u ruku mi turnuo znojan papirić. Krenuo sam ga otvoriti, ali on mi je na rame položio dlan. *Kasnije*, rekao je, nosom pokazujući na Nou i dobacujući mi svoj najcrnji osmijeh, *kad ostaneš sam*. Zašto sam papirić uzeo, zašto ga nisam poslao kvragu, ni to ne znam. Oba Majakovskija gledala su me kako ga spremam u džep, i kako šutim kad se iz žbunja vratila Ana, smiješeći se i smještajući u automobil svoje smeđe, orošene cipele s remenčićima. Krenuli smo i stali, i dan priveli kraju u nekom dvorcu, ili restoranu. Na papiriću, kad sam ga te večeri otvorio, pisale su dvije riječi: NIJE MOJE.

Jesam li ijednom rekao da sam volio Anu? Jesam li ispričao kako sam se selio iz njezina stana, kako sam pred liftom pozdravio Nou, mahnuo mu, i kako su se vrata lifta i vrata stana zatvorila. I kako sam je ponekad znao sresti u gradu, ali nikada nismo sjeli zajedno, i nije bilo ni ljeto, ni proljeće, i nokti joj nikada nisu bili goli. Jesam li rekao da je sve što se poslije događalo sa mnom bilo dobro, loše ili neizbježno, da je bilo neizlječivo, da nije moglo nestati, da se moglo samo kontrolirati. I o ludilu devedesetih? I o milenijску ludilu? I o tome kako sam godinama poslije na nekoj vreloj jadranskoj rivi susreo čovjeka pod sombrerom, koji je prodavao suvenire i plastične kineske trice i koji mi je, spuštajući tamne naočale i bljeskajući umjetnim zubima, rekao da je to on, Zazu, da ljeti živi ondje, a zimi kojekuda, i da te večeri moramo na piće, da susret moramo proslaviti. Dok se rijeka turista pred njegovim štandom sve više pjenila, rekao mi je da od zajedničkih poznanika čuje o meni, i da ga raduju sve dobre vijesti, ali da mi je jedina greška u životu što od njega nisam uzeo najveći poklon, investiciju koja bi se, sportskim rječnikom, isplatila već samom prodajom majica - sina.

- Za ženu OK – rekao je - ali mogao si dobiti dobrog, već gotovog desetogodišnjeg klinca, preskočiti sva ona sranja s pelenama.

Zazu se smijao, prodavao, dobacivao i namigivao, i nije sličio na čovjeka koji je ubio ljubavnicu, niti na onoga koji se poezijom bori protiv trulog režima. Bio je to neki drugi čovjek, a taj je imao podbuhle obraze, lošu protezu i nezdravu put, čak i sombrero mu se raspadao na rubovima.

- Gledao te ko Boga, jebo te bog, jedino što si ti trebao bilo je vidjeti ga. Ali ne, vi ste imali važnijeg posla...

Tako je govorio Majakovski. Govorio je o prošlosti, budućnosti, štandovima i djeci, neumorno i pohlepno, kao da će mu već sljedećeg trena ponestati riječi. Padala je noć, a riva se pretvarala u koridor gladnih ramena, glava, trbuha i sisa, u mirisavi autoput žudnje na kojem su svi vozili brzo, sumanuto mijenjajući brzine, ne otvarajući prozore, ne gledajući oko sebe, zastajući tek da bi kupili trice, pa i kod Majakovskog. U nekom trenutku pozdravio sam ga, dobacio nešto o piću za koje smo obojica znali da ga nećemo popiti, i pustio da me odnese. Trebalo je neko vrijeme dok nisam izmigoljio u nekoj od mirnih uličica. Iza mene još su odjekivali zvuci slavlja, kad sam pronašao automobil, i vozio, samo vozio. *Nije moje* - razmišljao sam o Majakovskijevim riječima baš kao što je i želio; kad sam ostao sam.

Lisice

Od svih nevjerojatnih stvari, pamtim baš tu priču sa psom. Ispričala si mi je na početku, dok smo još izlazili, njuškali se, pas je možda tako i zaglavio u priči. U svakom slučaju, jednom davno, bio je u tvojoj ulici neki pas lualica, neko dijete na njemu je sprejem napisalo Hrvatska, neko drugo zbog toga ga je objesilo, pa je počeo rat, zbog psa i djece, to tada nisi rekla, ali dopisao sam sâm, zbog toga jer ne razumijem što se zapravo dogodilo, i jer mi se čini da nikada neću razumjeti.

U jesen 1991. ja sam izlazio iz kasarne JNA u južnoj Srbiji, ti si prisilno produljivala ljetovanje na nekom jadranskom otoku, a tvoj je otac nestajao u Vukovaru. Kažeš *nestajao*, kao da je trajalo, i objašnjavaš da ga je tada još donekle bilo, barem onoga što je tvoja majka mogla čuti kroz čudo telefonske slušalice – čudo, jer je zvučalo kao da joj je u susjedstvu, i jer se za to malo glasa trebalo dovijati kao za malo što u dotadašnjem životu.

Dotadašnji život zvuči glupo, ali zapravo odgovara istini.

U jesen 1991. meni je bilo devetnaest, tebi devet, tvome ocu trideset i šest godina, ja sam se vratio u grad na obali i bombardiranje je počelo, granata je eksplodirala u dvorištu, sestra i ja noć smo proveli u starom talijanskom bunkeru, ne sjećam se koliko me je bilo strah, znam samo da sam je iznio iz kuće i ugurao u tu betonsku rupu, da je bila ukočena kao mrtvac, ali živa, da smo unutra dočekali jutro, mama je još bila na dežurstvu, tata nije živio s nama, probudili smo se sami i otišli do mora, a ono je bilo mirno, ravnodušno kao rupe na kući u kojoj smo živjeli, u kojoj smo bili podstanari, i ja sam tada čak i to smatrao nekom pobjedom, to da nismo izgubili ništa svoje.

Onda sam otišao u Zagreb, to je za mene bio rat, vama je bio nešto drugo. Svima je bio nešto drugo, kažeš, ali to što je nestao *tvoj* otac, i pored deset godina razlike među nama, čini te upućenijom, *starom*.

Ne znam jesam li ti spomenuo koliko me bilo strah upitati te bilo što o tom nestanku. Kad smo prvi put bili na Ovčari, gotovo da nisam mogao disati: toliki prostor, toliko nebo, a sve prazno od života, jedino ti i tvoja majka, i brat, i ljudi koji prodaju zdepaste vučedolske golubice, suveniri iz neolita, neizbježni turizam, prostirke na prljavim haubama, i pomisao da svog tog sitnog obrta ne bi bilo da nije bilo svega drugoga silnoga, nesreće iza koje nestaju kuće a ostaju štandovi, stolovi prekriveni šatorskim krilima, trgovina od koje se nitko na kraju neće obogatiti.

Dok smo te večeri ležali do nosa umotani u prekrivače, a da te nisam ni upitao, rekla si mi da su, kad je grad pao, ranjenike i muškarce koji su se uspjeli skloniti u bolnicu istjerali i zatvorili na obližnje poljoprivredno gospodarstvo, da su ih cijelu noć tukli u hangarima, a izjutra ugurali u autobuse i odvezli u tu pustoš, na oranice. Bilo je pet punih autobusa, tijela iz četiriju su pronašli, tvoj je otac bio u petom, onome o kojem susjedi Srbi šute. Šutimo i mi, u sobi je mrak, plafon je bez zvijezda, stišćem te uz sebe, bojim se i udahnuti. Na toj ledini, sjećam se, tvoja majka je sitna, crnomanjasta žena – ti si vitka i visoka, svijetle puti, ne sličite nimalo i ja mislim: tvoje crte lica netko je odvezao tim petim autobusom, tvoje tanke ruke, tvoj osmijeh, tvoje zelene oči koje pod ovim nebom postaju žute i smeđe, jer jesen je i sve se primiruje, sve osim srca, doista, doista, ne izgovaram, ovo je najtužnije mjesto na zemlji.

Kad god pomislim na to poslijepodne svega se mogu sjetiti do u sitnicu: tvoje odjeće, torbice tvoje majke, glazbe koja je svirala u autu tvojega brata, križića i krunica koje su

ožalošćeni ostavljali ispod spomenika žrtvama, pravog malog brda od daščica i metala, koje je raslo sve dok netko nije došao i odnio ga, izvještaj smo gledali na televiziji, ti si pripremala večeru, ja sam čekaao sport, i dogodilo se, vijest koja te nije pomaknula, već samo zavukla dublje u lonce, na ekranu je neka starica molila da im barem to vrate, a ti nisi rekla ništa, i ja sam pomislio da rat još traje, da bih te trebao izvući iz njega, makar na kratko, kao nekada sestru, i iznio sam te, ali nismo se imali zavući nikamo, od takvih vijesti čovjek se zapravo ne može obraniti, stignu te tko zna gdje i tko zna kako, kao pismo na kojem piše tvoje ime, makar i bez adrese, kao ono kad sam nedugo nakon rata s bivšom djevojkom otputovao u Beograd i kad nas je na kolodvor odvezao taksist koji je htio znati odakle smo, a kad smo mu rekli, kazao je da je za rata bio u Vukovaru i da ga sad pitamo zašto, da ne bi znao reći, ali da je tada imalo smisla - spominjao je rodbinu svoje žene u Vinkovcima, Amerikance koji su nas zavadili, i zvučao kao netko kome više nitko ne može pomoći. Njegova lica se ne sjećam, samo glasa; ostavili smo mu novac i udaljili se, ta djevojka i ja, s kamenom u želucu, sa stidom, izgovaram to nakon toliko godina, jer možda je baš taj čovjek vozio peti autobus, onaj o kojem susjedi šute, možda je odvezao muškarca kojega nikada nisam upoznao, tvoga oca, onoga koji se i danas, nakon toliko godina, za stolom u blagovaonici tvoje majke, pod našim plafonom bez zvijezda, vodi kao *nestao*.

Ali želim ti pričati o nama, nama koji smo *tu*. Recimo: ja sjedim na klupi u zoološkom vrtu i pišem ti pismo. Ti kući učiš i misliš da sam s dečkima na pivu. Ponekad tako dolazim ovamo, sjedam svaki put ispred drugog kaveza i održavam tu sitnu laž, plaćam ulaznicu za tu malu samoću, samoću *za* tebe. Jednom smo u tom vrtu bili zajedno, tek

toliko da se podsjetimo koliko nam se ne sviđa, a sada bih ti o njemu mogao pisati satima. Tko ga je osnovao, kada, zašto, na koliko hektara, i to da su prve životinje u njemu bile dvije lisice i tri sove, nimalo uzbudljiv postav, gotovo pa živež, o njima se više ne kaže ništa, one su prošlost, a sve ostalo samo prezent pločica s kompliciranim latinskim imenima i pripadajućim tijelima koja se nasmrta dosađuju. Ja se ne dosađujem. Stojim ispred bazena s patuljastim vidrama, pišem, razmišljam o psu koji se zaglavio u sjećanju. Ponekad, sve tvoje priče nalikuju na onu o njemu. Kao ono kad ste, kad vam je mama izašla iz Vukovara, sve troje najprije živjeli kod rođaka u Zagrebu, a kad se i to gostoprimstvo istrošilo, rođaci su tvojoj mami dojavili za derutni stan na zadnjem katu nebodera, prazan stan s golubovima i pogledom na periferiju, koji se njihao sa svakim jačim vjetrom, i u koji ste ušli, uz pomoć željezne poluge, susjeda, neznanca koji su htjeli pomoći. Vlasnik u stanu nije stanovao nikada, ali kad ste došli vi, i on se sjetio da ga ima pa su vas uskoro otjerali i završili ste u autobusu, s ostalima poput vas, na putu prema nekom smještaju, nekom u kojem nikome ne biste bili na putu.

Netko je jednom rekao da je problem sa zoološkim vrtom to što – kada ih vidiš u kavezu - životinje prestaju biti životinje, po kratkom postupku dobivaju dušu. A s dušom je teško, zar ne? Kad su vas smjestili u sobicu nekadašnje političke škole, u selu u koje se prije rata hodočastilo blagdanima, rodnom mjestu bivšeg doživotnog predsjednika – tvoja mama imala je trideset i sedam, ti jedanaest, ja dvadeset i jednu godinu, studirao sam filozofiju i bio siguran da me se ništa od svega što se događalo oko mene ne tiče. Moja majka bila je tek malo starija od tvoje, radila je kao liječnica na ratištu i jednom mi je rekla da svaki dan gleda dečke mojih godina kako ginu, dok ja filozofiram po Zagrebu, i kako bi nekada voljela da sam i ja tamo, uz njih, *među njima* rekao sam ja, i bio je to

zadnji naš razgovor takve vrste – nakon toga sve se pretvorilo u suhe zagrljaje za ljeta ili božiće, dane kad smo se uglavnom mimoilazili i kad bi, kao po nekom nalogu odozgo, nastupalo primirje, duga, nesigurna šutnja.

Dok si ti odrastala u vašoj sobici u Kumrovcu, ja sam, između ostalog, putovao. Ne znam jesam li ti ispričao, ali jednog sam ljeta radio u Španjolskoj i neki su me poznanici odveli u gradić poznat po nevelikom, već pomalo zapuštenom muzeju. Bila je to ostavština lokalnog prirodoslovca, svjetskog putnika koji je krajem devetnaestog stoljeća svoju zbirku popunjavao na svim krajevima zemaljske kugle. Prostorije pune arheoloških nalaza, biljnih i životinjskih fosila, herbarija i terarija – kroz njih smo prošli brzo – nije tu bilo ničega naročitog, ničega zbog čega je vrijedilo prekidati uživanje u kafeu uz rijeku. Moji domaćini počeli su se zagonetno smješhati tek kad smo počeli razgledati sobe u kojima su bili smješteni prirodoslovčevi preparirani primjerci. Nakon ptica, divljih životinja, pa čak i jednog prašnjavog lava, posljednja soba čuvala je ono čemu je postav vjerojatno i dugovao slavu: u staklenom ormariću, odjeven u par bezbojnih krpica, naoružan tobolcem sa strelicama i tanušnim kopljem, s klikerima umjesto očiju i ogrlicom koja je bezuspješno skrivala ružan i širok ožiljak na vratu – u nas je gledao metar i pol visok crnopus čovjek kuštrave kose. U ormariću je bilo nešto granja i tanak sloj crvene zemlje koja je trebala dočarati njegovo prirodno stanište, bila je tu i pločica s podacima nad koje smo se nadvirivali sve dok jedan od mojih domaćina nije slegnuo ramenima i rekao: «Eto, *ovakve* stvari sigurno ne možeš vidjeti doma», a onda zašutio, valjda zato jer se sjetio televizije i radija i satelita i svih mogućih programa koji su tvrdili da ipak mogu. Čovjeku je bilo nelagodno, muzej su poslije zatvorili, a ja sam otputovao, no priča je ostala. Priča o duši i kavezu: životinje iza rešetaka dobivaju je, a ljudi iza

rešetaka gube, ali nisam ovdje da bih ti pričao o tome, sunce je još visoko, patuljasta vidra za njim se prevrće, roni, prolazi blizu mene, gleda me i ja joj uzvraćam pogled, živi smo, treba pričati o nama.

Mislím: kolikogod rijetko isplivala na površinu, sve što živimo određeno je njome – našom prošlošću. Tvoje i moje priče, isprepletene, na kauču, nakon posla, dok izlazimo iz kina, navečer uz televizor, nakon vođenja ljubavi – bilo bi lijepo riješiti ih se, barem nakratko, ali kako? Ponekad, recimo, pričaš mi o svojim bakama. O majčinoj mami koja je iz Vukovara izašla tek sredinom '92., koja je tamo s djedom ostala nakon pada grada, sve dok ih nisu natjerali da nekome prepíšu kuću pa ih otjerali; baki su slomili ruku, djed se već bio propio, ali to možda i nije bilo od rata, baš kao ni njene slomljene kosti, kažeš, takve se stvari događaju, lomovi postoje i u miru. Ipak, zbog rata ste ih morali pronaći preko Crvenog križa, a u rodno selo bivšeg doživotnog predsjednika stigli su kad i vi - i djed je tamo umro, a baka je ostala s vama, ta priča kao da te nasmijava, u tvojim izvještajima baka je inventar u stanu tvoje mame, moli uz radio i nedostaju joj zubi, mama zbog nje često prevrće očima i, premda vas ne čuje, smijete joj se ispotiha, ali taj smijeh kao da nešto sakriva, ali taj smijeh kao da nije pravi, ali trudi se, uvijek nekakvo ali. Druga baka pronašla vas je nešto prije, i umrla na drugom mjestu, u Splitu. U rodno selo bivšeg predsjednika nije htjela, radije bi umrla, rekla je, i kao uvijek, na kraju je bilo po njenu. Bila je žilava Hercegovka, tražila da je zoveš *baba*, nikada niste bile bliske, obožavala je tvog brata, novo muško u kući, jednom te i istukla, kažeš, bila si modra danima, i pričaš kako je u Zagreb došla preko Vojvodine i Mađarske i rekla vam da su na dvorištu ubili djeda i silovali staricu koja se s njom skrivala u podrumu, pričaš i kako si je nakon rata znala posjetiti u tom malom stanu koji je na korištenje dobila na račun

poginulih muža i sina, kako si joj se naučila diviti, i kako ti je pred smrt rekla da u životu budeš što god hoćeš, samo da se nikada ne udaš za Srbina – čemu se smijemo naročito glasno, više nego pričama o prvoj baki, više nego ičemu dotad, jer ja sam ti već ispričao svoju, priču o mojoj baki koja je na početku rata za djedom pobjegla u Srbiju, koja se mome ocu javila tek s aerodroma, a onda nekoliko godina ništa, a kad bi se on javljao njima, šutio je o bombardiranjima i o mrtvima, s njima se nije dalo govoriti, rekao mi je, s njima se moglo samo slušati - imao je četrdeset godina i bilo ga je strah, kao u bajci: mama i tata su otišli i neće se vratiti, gledam ga i mislim, možeš imati tisuću godina, ali pred roditeljima si zauvijek izgubljen, on jednako kao i ja, svi osim tebe, vas koji roditelja nemate.

Svakome nešto fali, nekome otac, nekome grad, kažeš ponekad, kao da se opravdavaš, a meni uvijek nedostaje riječi, hrabrosti da odgovorim bilo što. I zato odlazim u zoološki vrt. Zato ustajem od bazena s vidrama i osjećam nelagodu, i kao obično u takvim situacijama, trudim se razmišljati samo o ovdje i sada, o zakržljanim mišićima i tupom pogledu, o mokrom krznu na kiši, o ludilu u malo prostora, napisati ti pismo o njima, a ne o nestanku i duši, ne o ljudima u staklenim ormarima i izvan njih, o svemu što nas razdvaja i svemu što nas drži zajedno, iz dana u dan, usprkos svemu.

Sve naše priče donosim u ovaj vrt i puštam ih da udahnu zraka, jer među nama ga ponekad nestane, pišem. Pišem: želio bih ti reći nešto što već nisi čula, nešto što će te izliječiti od svih nestanaka, od neizgovorenog, ali riječi za to ne postoje. Ti sjediš kući i učiš, ja ti već tjednima pišem pismo, već tjednima ti ga zaboravljajući uručiti. Umjesto toga, najčešće mislim na njih dvije, na te dvije lisice s početka. Same na prvih nekoliko pedalja svijeta, Adam i Eva bez zmije, ali okružene ljudima, zalijepljene za zemlju,

prepuštajući nebo sovama, zamišljam ih kako žive i umiru, a iza njih ne ostaje ništa osim štire bilješke na ploči na ulazu u zoološki vrt. Pas iz tvoje ulice još je između nas, ali gdje su te lisice? Pišem: ova gomila kaveza, ova gomila duša, sasvim bi lako mogla biti grad, ali za to joj nedostaje prošlosti, nedostaje joj djece. Prestajem pisati i zatvaram oči. Svaki put kada se odavde vratim kući, zagnjuriš nos u moj ovratnik, njuškaš, ali ne govoriš ništa. Večer prolazi tiho, tiše nego obično, a kad navečer zajedno legnemo, privijam se uz tvoju toplinu šutke i slušam kako ne spavaš. Gdje su te lisice?, ne izgovaram. Nijedna ulica, nijedan trg nije imenovan po njima. Gdje je mjesto na kojem su se radale, gdje je mjesto na kojem su umirale, gdje su njihove priče, trud koji su ostavile za sobom? Gdje su im djeca, grlim te i okrećem, i gledam kako naše riđe uši i kitnjasti repovi titraju na snijegu, kako iz naših vlažnih njuški ispada para, kako sjaji led i sunce na našoj dlaci, ne smijemo biti sami, šapćem u toplinu tvog krzna, tvog vrata dok udišemo svijet izvan kreveta, kavez i šumu, ponavljam, bez toga nestajemo, bez toga nas nema.